

Op weg naar een nationaal tehuis

In mei 1948 roept David Ben-Gurion de staat Israël uit. Ooit door de Romeinen uit Palestina verdreven hebben Joden vanuit de hele wereld sinds 1948 weer de zekerheid te kunnen terugkeren naar hun eigen land Israël. *Israël 75 jaar* begint in dat jaar 1948. Om beter te begrijpen waarom de Joden Israël als hun thuisland claimen, is het goed om iets te weten van de geschiedenis van het Joodse volk door de eeuwen heen.

De klassieke geschiedenis van het Joodse volk

De tijd van aartsvader Abraham

Rond het jaar 2000 v.Chr. woont aartsvader Abraham in het gebied waar tegenwoordig Irak ligt. Hij krijgt van God te horen dat hij stichter wordt van een nieuw volk in het nieuwe land Kanaän. Het nieuwe volk gelooft in slechts één god. Abraham vestigt zich in Beersheba (Zuid-Israël) en krijgt twee zonen: Ismaël en Izaäk. Ismaël wordt de stamvader van de Arabieren, Izaäk van de Joden. Izaäk krijgt een zoon Jacob, ook wel genaamd Israël. Deze Jacob krijgt twaalf kinderen. Het worden de latere twaalf stammen van Israël. Door droogte gedwongen verhuizen de twaalf stammen naar Egypte. Ze leven er in slavernij.

De tijd van aartsvader Mozes

Na 400 jaar onderdrukking leidt Mozes zijn volk naar het Beloofde Land. Veertig jaar zwerven ze door de Sinaï en daar krijgen ze hun tien geboden van God. Jozua, de zoon van Mozes, brengt het volk na het overlijden van zijn vader uiteindelijk naar het Beloofde Land. Hebron wordt hun hoofdstad. Abraham en zijn vrouw Sara worden er begraven.

De tijd van koning David

Koning David verenigt de twaalf stammen in de strijd tegen de Filistijnen. Zijn zoon koning Salomo verovert Jeruzalem en bouwt er de **Eerste tempel**. Later valt de Israëlische monarchie uiteen in het noordelijke Koninkrijk Israël met de tien stammen en het Koninkrijk Judea met twee stammen in het zuiden.

De tijd van koning Nebukadnezar

In de achtste eeuw v.Chr. worden Israël en Judea bezet door de Assyriërs. In de zevende eeuw v.Chr. nemen de Babyloniërs onder leiding van koning Nebukadnezar Jeruzalem in en verwoesten de **Eerste tempel**.

De Joden worden als slaven weggevoerd. Het einde van de twee Joodse koninkrijken wordt beschouwd als het begin van de Joodse diaspora.

De Perzische tijd

Perzische koning Cyrus verslaat de Babyloniërs. Joden wordt toegestaan naar Israël en Juda terug te keren. In 540 v.Chr. wordt in Jeruzalem de **Tweede tempel** gebouwd. Voor de Joden is het een zeer heilige plaats, omdat op deze plek Abraham zijn zoon Izaak heeft geofferd.

De Hellenistische periode

Grieken onder leiding van Alexander de Grote nemen in de vierde eeuw v.Chr. ook in dit gebied de macht over. De Hellenistische cultuur wordt dwingend opgelegd en het Jodendom wordt verboden. De **Tweede tempel** wordt ontwijd.

De Macabese periode

In 165 v.Chr. verdrijft de Joodse priester Makkabeus de Hellenisten. Hij wijdt de **Tweede tempel** in Jerusalem opnieuw in. Het Chanoekafeest, waarbij elke dag in de achtarmige kandelaar een kaars wordt aangestoken, herdenkt dit feit.

De Romeinse periode

Rond 50 v.Chr. bezetten de Romeinen het Beloofde Land. Israël en Judea worden een autonome provincie. Herodes wordt de Romeinse vasalkoning van de Joden. Voor zijn beschermheer keizer Augustus bouwt hij de kuststad Caesarea. Onder leiding van Herodotus wordt de **Tweede tempel** in Jerusalem aanzienlijk uitgebreid. De Joden zijn machtig en omringende volkeren zijn daar niet blij mee. Voor de Romeinen is het moeilijk de vrede in het gebied te bewaren.

In deze periode wordt Jezus geboren. Zijn jeugd jaren woont hij in Nazareth. Hij krijgt veel volgelingen en vormt al snel een bedreiging voor de Joodse handelaren. Op verzoek van het Joodse volk wordt Jezus in het jaar 30 door de Romeinse prefect Pontius Pilatus gekruisigd.

In het jaar 70 sterven 100.000 Joden als ze in een opstand komen tegen de Romeinen. De **Tweede tempel** wordt verwoest, alleen de Klaagmuur blijft overeind. De laatste Joden die zich tegen de Romeinen verzetten, plegen collectief zelfmoord op de berg Massada.

De Byzantijnse periode

In 313 bekeert de Romeinse Keizer Constantijn zich tot het christendom. Jeruzalem wordt een christelijke stad, waar de invloed van de Joden beperkt wordt. Vanaf dat moment is Israël ook het heilige land voor Christenen.

De christelijke kerk neemt definitief afstand van het Joodse volk. Er worden allerlei maatregelen genomen om de Joden zoveel mogelijk uit te bannen. Bovendien worden de Joden officieel beschuldigd van het kruisigen van Christus. In de volgende eeuwen worden Joden vervolgd en uitgemoord.

De Arabische periode

In het jaar 640 veroveren de Arabieren Palestina. Jeruzalem wordt een heilige stad voor de moslims waar Mohammed zijn reis naar de hemel begonnen is. Boven de Klaagmuur worden op de Tempelberg de Rotskoepel en de El-Aqsamoskee gebouwd. Vanaf dat moment is de Tempelberg voor zowel Joden als Moslims een heilige plaats. Het veroorzaakt tot op de dag van vandaag heel veel ellende.

De Arabieren verdrijven in de achtste en negende eeuw de Joden en christenen uit Palestina. De Joden zwermen uit naar het Midden-Oosten en de landen rond de Middellandse Zee.

De Kruisvaardertijd

In het jaar 1096 begint de Eerste Kruistocht om het heilige land van de moslims te bevrijden. Onderweg vermoorden de Kruisvaarders ook tal van Joden. Ze beschouwen hen als de moordenaars van Christus. Tweehonderd jaar later worden de laatste Kruisvaarders gedwongen het heilige land via Akko te verlaten.

De periode der Ottomanen

Rond 1500 veroveren de Turken Palestina en maakt het voortaan deel uit van het Ottomaanse rijk. Aan het eind van de negentiende eeuw wonen er al 30.000 Joden in Palestina. Regelmatig zijn er botsingen tussen Arabieren en Joden.

Antisemitisme in Europa

In de middeleeuwen geloven veel christenen dat de Joden rond Pasen/Pesach de gewoonte hebben om christelijke jongetjes te ontvoeren en ze vervolgens te martelen en te kruisigen. Dit zijn de eeuwen waarin Europa wordt geteisterd door hongersnoden en pandemieën als de Zwarte Dood. De Joden vormen een dankbare zondebok.

Duitsland

Rond 1300 wordt in Duitsland gepreekt dat de Joden de heilige hostie in een vijzel verpulveren om er matses van te bakken. In alle lagen van de Duitse bevolking wordt deelgenomen aan de massamoorden op Joden.

Spanje

In Spanje moeten de Joden een ringvormig lapje als herkenningsteken dragen. Joodse mannen mogen hun baard niet bijknippen. Er gaan geruchten dat de Joden voor de pest hebben gezorgd om christenen uit te roeien.

De pauselijke Inquisitie zorgt ervoor dat Spanje gezuiverd wordt van joden en moslims. De Spaanse adel is blij met het vooruitzicht dat hun schulden aan de Joden komen te vervallen. Bovendien kunnen ze voor een habbekrats de bezittingen van Joden in handen krijgen. Duizenden Sefardische Joden verlaten berooid hun land en gaan onder andere op weg naar Antwerpen en Amsterdam.

Portugal

Rond 1600 ontwikkelen rijke Portugese Joden, die zich in de Republiek vestigen, een hechte band met het Huis van Oranje. De stadhouders hebben de Joden nodig voor de financiering van hun militaire avonturen. De Portugese synagoge in Amsterdam is nog steeds een stille getuige van de rijkdom van deze groep gevluchte Joden. In de achttiende eeuw heeft Amsterdam de grootste Joodse gemeenschap van Europa.

Hervorming

Kerkhervormer Maarten Luther illustreert hoe antisemitisch rond 1540 de stemming in Europa is. In zijn boek *Joden en hun leugens* beweert hij 'dat synagogen in brand mogen worden gestoken en Joden in werkkampen moeten worden opgesloten'. Maar ook Erasmus blijkt er een handje van te hebben om Joden te beledigen.

Van Calvijn hoeven de Joden niet dood, maar ze moeten wel verbannen worden en hun synagogen moeten worden verbrand.

De moderne geschiedenis van het Joodse volk (van 1880 tot 1948)

1880

Toenemend antisemitisme en pogroms

Het antisemitisme in Europa neemt sterk toe. De Joden zijn een weerloze minderheid. Ze hebben geen vaderland. Ze worden gehaat om hun status en rijkdom, ze worden veracht om hun armoede. In Oost-Europa vinden veelvuldig pogroms plaats tegen Joden, met name in het keizerrijk Rusland. De moord op tsaar Alexander II wordt de Joden in de schoenen geschoven.

Nederland was in die tijd voor de Joden het land van vrijheid. Het land dat hen veilig ontvangt, als ze elders worden verdreven.

Vertrek naar Palestina

Steeds meer Joden vluchten naar Palestina en kopen er land van de Arabieren. Zij vestigen zich onder andere in de steden Safed (Tsefat), Hebron, Nablus, Tiberias en Jeruzalem. In 1909 wordt Tel-Aviv gesticht.

Arabieren naar Palestina

Als de Arabieren het resultaat zien van de noeste arbeid van de emigranten, beginnen ze in groten getale Palestina binnen te trekken. (Het is dus niet waar dat alle Arabieren die in 1948 in Palestina wonen, hier al generaties lang hebben gewoond.)

1881

Baron de Rothschild

De naar Palestina geëmigreerde Joden hebben het zeer moeilijk en leven veelal in grote armoede. De gelovige en zeer rijke Joodse bankier Edmond James baron de Rothschild schiet de emigranten te hulp en voert met ijzeren hand allerlei nieuwigheden in Palestina in, zoals de aanplant van wijnstokken en het droogleggen van moerassen.

Rothschild zal een van de belangrijkste steunpilaren van Theodor Herzl worden. Hij overlijdt in 1934 en wordt in latere jaren met militair eerbetoen vanuit Frankrijk herbegraven in een prachtig natuurpark vlakbij Haifa. Met mijn gasten ga ik altijd naar deze voor Israëliësch gedenkwaardige plaats. Het is ook een verplicht nummer voor Israëliësch schooljeugd.

De tombe waar Baron de Rothschild en zijn vrouw begraven liggen, is ondergronds en zeer sober. Tijdens een van mijn bezoeken gingen kinderen van mijn gasten rond de tombe goudvissen vangen. Een aanwezige militair pakte de jongens in hun nekvel.

1897

Eerste Joodse Wereldcongres

Alle ellende die Joden door de eeuwen heen is aangedaan, brengt Theodor Herzl op het idee een eigen Joodse staat op te richten. Hij publiceert het boek *Der Judenstaat*. Directe aanleiding is het sterk antisemitische proces tegen de Franse legerofficier Alfred Dreyfus.

Odessa

Havenstad Odessa in Oekraïne is rond 1900 een van de grootste Joodse gemeenschappen in het Russische keizerrijk. Er wonen 140.000 Joden, ongeveer eenderde van de bevolking. Het zijn de eerste Russische Joden die zich inlaten met de verfrissende wind uit Europa. De zware pogroms in latere jaren doen veel Joden naar Palestina vluchten. In 1941 wordt Odessa bezet door de Duitsers bezet en worden er 100.000 Joodse inwoners vermoord.

1901

Oprichting Joods Nationaal Fonds

Het Joods Nationaal Fonds wordt opgericht om in Palestina - veelal tegen woekerprijzen – land van Arabische eigenaren te kopen en dat te ontginnen. Vlak voor het uitroepen van de Joodse staat had het Joods Nationaal Fonds in 1947 al de helft van het gehele Palestijnse grondbezit in eigendom.

1910

Kibboetsiem

Socialistische Joden als David Ben-Gourion en Golda Meir moeten niets hebben van privébezit. Ze richten kibboetsiem op. De oudste kibboets Degania wordt in 1910 opgericht.

Degania heb ik vele malen bezocht met Djoser-reizigers, onder andere om de heerlijke chocolaatjes te proeven uit de snoepfabriek. Alles is gemeenschappelijk in

de kibboets. Kids groeien op in de Kindergarten. Eten doe je gemeenschappelijk en er is geen privéged.

In de kibboets Amir in het noorden van Israël heb ik vol idealen in 1968 een paar maanden gewerkt. Daarover vind je meer in het hoofdstuk **Kibboets en oorlog** in het boek.

1917

Balfour Declaration

De Engelse minister Balfour van Buitenlandse Zaken Arthur James schrijft dat zijn regering welwillend staat tegen over de vestiging van een nationaal tehuis voor het Joodse volk in Palestina. De verklaring stelt dat het zionisme geworteld is in eeuwenoude tradities en van veel groter belang is dan de nadelen die een nieuwe staat oplevert voor de 700.000 Arabieren die er nu wonen. Grootmachten als Rusland, de VS en Frankrijk steunen deze visie. De Arabische bevolking van Palestina is net bevrijd van de Ottomanen en heeft maar te slikken wat de Britten hen opleggen.

De Brits-Joodse gemeenschap blijkt verdeeld over de stichting van een Joodse staat in het Midden-Oosten. Als Joden hun eigen staat krijgen, zullen Europeanen de Joden als buitenlanders gaan beschouwen. In een brief aan de premier van Engeland voorspelt een Brits diplomaat dat 'over 50 jaar zowel Jood als Arabier geobsedeerd zal zijn door nationalisme'. Hij voegt eraan toe: 'Als het immigratieprogram vruchten afwerpt, zal de Jood moeten uitbreiden. Dat kan alleen ten koste van de Arabier. Deze zal zijn uiterste best doen om de groei en macht van Joods Palestina te beteugelen. Met bloedvergieten als gevolg.' Een vooruitziende kijk, kunnen we achteraf constateren.

1922

Brits mandaatgebied

In 1922 deelt de Volkenbond het Ottomaanse rijk op in mandaatgebieden. Gesteund door de Britten hebben de Arabieren reeds in het jaar 1917 de Ottomanen verslagen. Het was de tijd van Lawrence of Arabia. Ten koste van 18.000 Britse slachtoffers heeft generaal Allenby de Ottomanen verdreven uit Jerusalem, de heilige stad van joden, christenen en moslims.

Bij de opdeling door de Volkerenbond krijgen de Britten Palestina toegewezen. Churchill splitst Palestina vervolgens op in Trans-Jordanië ten oosten van de Jordaan voor Arabieren en Nieuw Palestina ten westen van de rivier voor de Joden.

Beide delen mogen zichzelf besturen. De Joden pakken dit op en de Arabieren maken er weinig van. Grote leider in Nieuw Palestina wordt David Ben-Gurion. Rond 1921 heeft Tel Aviv een bloeiend cultureel leven. In 1925 wordt in Jeruzalem een Hebreeuwse universiteit geopend.

Golda Meir

In 1921 emigreert de Russin Golda Meir na een jarenlang verblijf in Amerika naar Israël. Ze gaat wonen en werken in de kibboets Merhavia. De levensomstandigheden zijn zeer primitief, het eten is schaars en de malaria-aanvallen zijn slopend.

1929

Werkloosheid en armoede

De zware economische crisis van 1929 treft ook Palestina. Voor het eerst vertrekken er meer Joden uit Israël dan er aankomen. Steeds belangrijker wordt de socialistische vakbeweging Histadroet die eigen banken en bedrijven gaat oprichten om werkgelegenheid in Palestina te creëren.

1931

Oprichting NSB

De Nationaal Socialistische Beweging in Nederland moet niets van democratie hebben en verkondigt dat Holland voor de Hollanders is. In 1935 weet Anton Mussert van de NSB een grote partij te maken. Mussert is een bekend ingenieur en had al eens minister kunnen worden, maar hij kiest voor het leiderschap van de NSB.

De Nazi's beschouwen Mussert als de leider van Nederland. In 1946 wordt hij wegens hoogverraad op de Waalsdorpervlakte geëxecuteerd.

Antisemitisme

Ook in Nederland krijgt het antisemitisme steeds meer voet aan de grond. Hendrik Muller, de Nederlandse gezant in Praag, bericht de koningin dat hij niets moet hebben van het socialistische landsbestuur van de Tsjechen dat druk bezig is met nationalisering. Over de Tsjechische Joden zegt hij in dit verband: 'De Joden zijn de profiteurs van de nationalisering of het zijn opportunisten met bedenkelijke politieke bedoelingen.'

1933

Hitler aan de macht

Er heerst grote werkloosheid in Duitsland en de Joden krijgen de schuld. Alles wat 'on-Duits' is, moet volgens de nazi's verdwijnen. Boeken van Joodse schrijvers worden verbrand.

Hitler krijgt steun van hooggeleerde heren. De gerenommeerde hoogleraar Kittel schijft: 'Vooral geassimileerde en hoogopgeleide Joden zijn door hun onherkenbaarheid een gif voor de samenleving. De Joden zitten bovendien achter de economische crisis en de steeds lossere seksuele moraal. Joodse hoogleraren, artsen en ambtenaren moeten daarom zonder 'sentimentele weekheid' ontslagen worden.'

1934

Grenzen gesloten

Tal van Europese landen en de Verenigde Staten sluiten hun grenzen voor vluchtende Duitse Joden. Rond 1934 zijn al ruim 60.000 ontwortelde en dakloze Duitse Joden op weg naar Palestina.

1935

Neurenberger Rassenwetten

Duitsland voert de Neurenberger Rassenwetten in. Het is niet langer toegestaan dat Joden en niet-Joden amoureuze omgang hebben of met elkaar trouwen. Dit wordt beschouwd als 'Rassenschande'.

In 1938 bepaalt de Arnhemse rechtbank zelfs dat de rassenwetten ook van kracht zijn voor Duitse Joden die naar Nederland zijn gevlucht. Raszuiverheid staat kennelijk voorop.

1936

Arabisch verzet

Door de groeiende immigratie van Joden naar Palestina en hun successen daar ontstaan er steeds meer irritatie en jaloezie bij de Arabische bevolking. Er wonen op dat moment slechts 83.000 Joden in Palestina, dat is zo'n 11 procent van de bevolking.

Arabieren plegen aanslagen en vermoorden Joden. Ze worden opgehitst door de grootmoefi van Jerusalem, die zich ontpopt als een aanhanger van Hitler. Als hij samen met Himmler Auschwitz bezoekt, pleit de grootmoefi ervoor ook in Palestina gaskamers te bouwen.

Houding Britten

Arabieren vernielen 100.000 bomen die Joden met liefde, zorg en hoop in Palestina hebben geplant. De ondergrondse organisatie Haganah blijkt regelmatig niet sterk genoeg om de veiligheid van de Joden te garanderen.

De Britten treden niet hard op tegen het Arabische geweld. Ze vinden het belangrijker om de Arabieren gunstig te stemmen vanwege de oliebelangen dan hun beloften aan de Joden in de Balfour Declaration na te komen.

Gewapende strijd

Ben-Gourion weet in de Verenigde Staten veel jonge Joodse mannen te bewegen in Palestina deel te nemen in de Israëlische gewapende ondergrondse.

Chaim Weizmann, de latere eerste president van Israël, schrijft in die tijd: 'Het merendeel van de Palestijnse bevolking bestaat uit simpele boeren, mensen die hoog nodig in de vaart der volkeren moeten worden opgestuwd. De in het beschaafde Westen opgegroeide Joden zouden bij dat beschavingsproces een handje kunnen helpen.'

Verder merkt hij op dat Palestina net zo Joods moet worden als Engeland Engels.

Olympische Spelen Berlijn

Van de Nazi's mogen er geen Joden aan de Spelen meedoen. Na enige boycotdiscussies gaan uiteindelijk alle landen toch naar de Spelen, waaronder ook Nederland. Solidariteit met de Joden blijkt van ondergeschikt belang.

1937

Raszuiverheid en de rol van de kerk

Himmler verkondigt dat Duitse vrouwen veel kinderen moeten krijgen. Mannen moeten strijders voor volk zijn en ze moeten zuiver van ras zijn. Vermenging met Joods bloed is een doodzonde. Er wordt een speciale eenheid opgericht die het verbod op abortus, bloedschande en homoseksualiteit moet handhaven. Deze strijd blijkt een extra reden waardoor veel conservatief-kerkelijken zich tot Hitler aangetrokken voelen.

Juliana en Bernhard

Na hun huwelijk in 1937 reizen prinses Juliana en Bernhard van Lippe-Biesterfeld regelmatig naar nazi-Duitsland. In 1938 bezoekt Juliana het Joodse bejaardenhuis in Amsterdam om de Nederlandse Joden duidelijk te maken dat zij en haar familie het antisemitische beleid van de Nazi's afwijzen.

Dit gebaar versterkt onder de Joodse bevolking het gevoel dat zij onder de beschermende hand van de Oranjes niets te vrezen hebben. Ze denken goede Nederlanders te zijn, maar enkele jaren later worden ze weggevoerd, terwijl de meeste Nederlanders en de Oranjes toekijken.

1938

Kristallnacht

De nazi's richten in de Kristallnacht van 9 op 10 november 1938 een pogrom aan tegen de Duitse Joden. Die nacht worden zo'n honderd Joden vermoord, honderden synagogen verwoest en duizenden winkels vernield. De brandweer wordt verboden uit te rukken.

Stoomschip St. Louis

Een Duitse kapitein probeert met het stoomschip St. Louis 938 Joden naar Amerika te brengen. Geen van de opvarenden wordt tot de Verenigde Staten toegelaten, omdat er een emigratiebeperking geldt. In arren moede brengt de kapitein het schip terug naar Europa. Alsnog worden er 260 Joden vermoord.

1939

Joodse vluchtelingen

Nederland wijst Joodse vluchtelingen vanaf 1939 de deur. Journalisten worden bestraft voor het beledigen van het bevriende staatshoofd Adolf Hitler. Vluchtelingen zijn voortaan overgeleverd aan de willekeur van de grenspolitie. Burgemeester Verbeek van Dinxperlo strooit met verblijfsvergunningen en redt daarmee honderden Joodse levens. De NSB protesteert, de regering ontslaat burgemeester Verbeek en vervolgt hem voor valsheid in geschrifte.

Kamp Westerbork

Kamp Westerbork wordt door de regering opgezet om illegale Joodse vluchtelingen uit Duitsland op te vangen. Voor de bouw van het kamp moet men uitwijken van de Veluwe naar Drenthe, omdat koningin Wilhelmina geen vluchtelingenkamp in haar achtertuin wil hebben. Ook de ANWB maakt bezwaar: 'Het vakantieplezier van

toeristen op de Veluwe mag niet bedorven worden door de komst van een Joods vluchtelingenkamp.'

De aanleg van kamp Westerbork wordt voor een groot deel betaald door de Joodse gemeenschap in Nederland.

Palestina op slot

Ondanks de toenemende Jodenvervolgingen in Duitsland en Oostenrijk sluiten de Engelsen in mei 1939 Palestina voor de komst van Joden. De immigratie gaat illegaal door en ondersteund door het gewapende verzet. Er wonen op dat moment meer dan 500.000 Joden in Palestina.

De regering Chamberlain bezwijkt voor de druk van Arabische dreigementen en verbiedt Joodse landaankopen in Palestina.

Homohaar

In het jaar dat Nederland mobiliseert, krijgen niet alleen Joden maar ook homo's het steeds moeilijker. Het NSB-blad *Volk in Nood* spreekt de banvloek uit over homoseksualiteit en kondigt aan 'dat dezen pest met wortel en tak zal worden uitgeroeid'.

In 1941 vordert de Sicherheitsdienst bij de Amsterdamse politie een lijst met de namen en adressen van meer dan 4500 homo's. Op deze lijst staan onder andere de namen van de dichter Adriaan Roland Holst, cabaretier Wim Sonneveld, acteur Albert Mol en schrijver Jacob Israël. De politie werkt gewillig mee.

In 1987 krijgt Nederland als eerste land ter wereld een homomonument ter nagedachtenis van de vervolgte en vermoorde homo's tijdens de Tweede Wereldoorlog. In 2021 worden in Amsterdam de eerste Struikelstenen geplaatst voor de huizen van omgebrachte homo's.

1940

Mei 1940

Op 10 mei 1940 vallen de Duitsers Nederland binnen in de verwachting ons land in één dag tot capitulatie kunnen te dwingen. Vier dagen na de inval wordt er nog gevochten. Om het verzet te breken wordt Rotterdam gebombardeerd en geeft Nederland zich over.

Op de derde oorlogsdag vluchten koningin Wilhelmina en een groot aantal ministers naar Engeland. Dat geeft Hitler de mogelijkheid hier een Duits bestuur te vestigen onder leiding van Seyss-Inquart.

Houding koningin Wilhelmina

De koningin heeft niets gedaan om haar Joodse onderdanen te steunen, te helpen of te redden. In Denemarken vlucht koning Christiaan X niet. Hij draagt de Jodenster op zijn jasje en weet bijna alle Deense Joden te redden. Tijdens de oorlog heeft koningin Wilhelmina niets wezenlijks voor de Joden gedaan. En ook na de oorlog niet.

Zelfmoorden

Tientallen Nederlandse Joden weten wat er in Duitsland met de Joden gebeurt en besluiten hun lot niet af te wachten. Een van hen is de Amsterdamse Joodse wethouder Emanuel Boekman. Als op 15 mei 1940 Nederland capituleert en de Duitse troepen ons land bezetten, besluiten Boekman en zijn vrouw uit het leven te stappen om vervolging door de Nazi's te voorkomen. Tegelijk met hen namen enkele honderden andere Joodse Nederlanders dat besluit.

Rol politie

Na de capitulatie wordt de Nederlandse politie direct onder toezicht van de Duitse politie gesteld. Weigert een agent mee te werken aan de opsporing en arrestatie van Joden, dan wordt hij ontslagen en naar een kamp gebracht.

De gereformeerde politieagent Pieter Kapenga uit Kampen komt door zijn weigering in Dachau terecht en overleeft als een gebroken man de oorlog. Veel agenten strijken de premie van 7,5 gulden op als ze een Jood bij de nazi's aangeven.

Houding tegenover bezetter

De meeste Nederlanders leggen zich bij de bezetting neer en gaan over tot de orde van de dag. Vele Joden zien zichzelf als Nederlander en daarna pas als Jood. De Duitse invasie zien velen van hen dan ook als een probleem van tijdelijke aard. Om die reden denken veel Joden niet aan onderduiken.

Hoogleraar Rudolph Cleveringa houdt in november 1940 een rede tegen het ontslag van zijn Joodse collega's aan de Universiteit van Leiden. Hij doet dit in het volle besef dat dit tot zijn arrestatie zal leiden.

Ariërverklaring

De Joodse leden van de rechterlijke macht wordt de deur gewezen. De meesten accepteren dit ontslag. De Hoge Raad protesteert zelfs niet tegen het ontslag van zijn Joodse president.

Ruim 200.000 ambtenaren en leraren moeten de Ariërverklaring ondertekenen. Slechts enkelen weigeren. De Duitsers kunnen zo precies nagaan wie wel en niet Joods zijn. De protestantse kerken zijn de enige die protesteren.

1941

Het lied der achttien doden

In 1941 worden de eerste achttien verzetsstrijders vanuit het Oranjehotel in Scheveningen naar de Waalsdorpervlakte gebracht waar ze worden gefusilleerd. Dichter en verzetsstrijder Jan Campert maakt over deze gebeurtenis *Het lied der achttien doden*. Hieronder de eerste regels van het gedicht.

*Een cel is maar twee meter lang
en nauw twee meter breed,
wel kleiner is het stuk grond
dat ik nu nog niet weet,
maar waar ik naamloos rusten zal,
mijn makkers bovendien,
wij waren achttien in getal,
geen zal den avond zien.*

Joodse Raad van Nederland

De Joodse Raad wordt ingesteld onder voorzitterschap van Abraham Asscher en David Cohen, die in hoge achting staan bij de Joodse gemeenschap in Nederland. De gemeenschap telt op dat moment zo'n 140.000 mensen waarvan er alleen in Amsterdam op dat moment al 80.000 Joden wonen.

De deportatie van de Joden en bijvoorbeeld ook het dragen van een gele ster laten de Duisters regelen en controleren door de Joodse Raad. Al tijdens de bezetting spreken Joden er schande over, mede omdat de raad grote invloed heeft wie er op de deportatielijsten terecht komen. Slachtoffers op de lijsten krijgen de leugen te horen dat het gaat om werkkampen. Terwijl dan al bekend is dat het vernietigingskampen zijn. Als een deputatie verontruste burgers dit bij de Joodse Raad aankaart, is het antwoord van Cohen: 'Als wij het niet organiseren, dan doen de Duitsers dat zelf wel, en dan wordt het nog veel erger.'

De Duitsers heffen de Joodse Raad op als in 1943 de meeste Joden via Westerbork gedeporteerd zijn naar Auschwitz en Sobibor. Uiteindelijk worden er 102.000 Joden via Westerbork afgevoerd.

1942

Werken voor uitkering

Negenhonderd werkloze Amsterdamse Joden, voorheen werkend als ambtenaar, onderwijzer of jurist, worden naar werkkampen gestuurd. Al snel volgen ook duizenden niet-Joden. De regels in Nederland zeggen dat werklozen om een

uitkering te verkrijgen naar een werkkamp moeten. De Duitsers maken er graag misbruik van. In Amsterdam werkt men bijvoorbeeld bij de aanleg van het Amsterdamse Bos.

In heel Nederland gaan 10.000 Joden naar de werkkampen. Later worden ze met hun familie op transport gesteld naar de vernietigingskampen.

Arbeitseinsatz

Burgemeesters krijgen van de Duitsers het bevel om alle namen en adressen door te geven van jongemannen tussen 20 en 24 jaar voor tewerkstelling in Duitsland. Het wordt de Arbeitseinsatz genoemd.

De dappere gereformeerde dominee Kees Boodt uit Delft ageerde er in zijn preken tegen en waarschuwde de jongelui. Veel van zijn collega's wachten op wat komen gaat of neigen naar gehoorzaamheid aan de bezetter. Dominee Boodt wordt door de Duitsers afgevoerd naar concentratiekamp Bergen-Belsen. Hij moet zijn verzet met de dood bekopen.

Majoor Bosshardt

Majoor Alida Bosshardt van het Leger des Heils verbergt in haar kindertehuis in Amsterdam vele Joodse kindertjes of brengt ze naar onderduikadressen. Het Leger des Heils is door de Duitsers verboden. Om de kinderen toch te kunnen voeden stort ze zich in de zwarte handel.

In 2004 krijgt majoor Bosshardt voor dit dappere werk de Israëliëse Yad Vashem onderscheiding met de befaamde Talmoed-tekst *'Wie een mens redt, redt de wereld'*.

Wannsee-conferentie

De kampen raken in de loop van 1942 overvol als de deportatie van de Joden op gang komt. Het lukt de nazi's maar niet om snel van de Joden af te komen. Daarom besluiten in 1942 tijdens de conferentie aan de Wannsee bij Berlijn hoge nazi-ambtenaren het Joodse probleem definitief op te lossen via massaexecuties en vergassing.

Drama Roemeense Joden

In februari verdrinken 781 Roemeense Joden in de Zwarte zee, nadat de Britten hen toegang tot Palestina hebben ontzegd. Turkije is neutraal en wil Hitler niet voor het hoofd stoten, dus weigert het land de Joden asiel te verlenen. Het krikkemikkige schip wordt zonder voedsel en brandstof de zee op gesleept. Het schip vergaat, nadat het door een onderzeeër is geraakt.

Terwijl de moord op de Joden in volle gang is, worden dat jaar slechts 350 Europese Joden in Palestina toegelaten.

Charles Lindbergh

In de Verenigde Staten zijn tal van antisemitische geluiden te horen. Ook de populaire piloot Charles Lindbergh toont zich een bewonderaar van nazi-Duitsland. Hij vraagt de Amerikaanse bevolking om 'zich niet in een wereldoorlog te laten slepen omwille van het Joodse ras'.

1944

Joodse brigades naar het front

Vijfduizend Joodse vrijwilligers uit Palestina sluiten zich aan bij het Britse leger in Italië. Ze trekken mee naar Duitsland. De vechtersbazen van de Joodse brigade schieten de tranen in de ogen, als zij in mei 1945 de uitgemergelde overlevenden van de vernietigingskampen zien.

In de uitgedoofde blik van de kampbewoners zien ze eerst ongeloof, dan trots. 'Zijn jullie engelen?', vragen de overlevenden. Ze zien de gele davidster op het wit-blauw van de zionistische vlag en ze horen de soldaten Jiddisch spreken. Verdriet maakt plaats voor geluk. Iemand van de brigade schrijft: 'We vonden dode mensen en hebben hen weer tot leven gewekt.'

Henry Kissinger

Meer dan 550.000 Joodse Amerikanen zijn bij de bevrijding van Europa betrokken. Ook op hen maken de concentratiekampen diepe indruk. Henry Kissinger, gevlucht met zijn Joodse ouders naar Amerika, is een van die soldaten. Kissinger noteert dat hij de geur van verbrand mensenvlees nooit meer kwijt zal raken.

1945

Moordpartij op de Dam

Op 7 mei 1945 denken de Amsterdammers bevrijd te zijn en de Dam is vol met hossend volk. Plotseling openen Duitsers het vuur op de menigte. Er vallen 32 doden.

De verzetsstrijder Popke Bakker wordt door zijn hoofd geschoten en is op slag dood. In Vrij Nederland schrijft Bertus Aafjes: 'Beste Popke. Je bent gesneuveld op 7 mei op de Dam, toen je je niets van je eerste Bevrijdingsdag wou laten ontgaan. Die honden wisten je nog net neer te schieten, toen je reeds over de drempel der vrijheid heen was.'

Terugkeer overlevenden

De meerderheid van de terugkerende Joden ervaart de aankomst in Nederland als traumatisch. Een bus met overlevenden van Dachau wordt bij de grens aangehouden. Als ze aangeven hun papieren kwijt te zijn, worden ze gearresteerd, bestoven met DDT-poeder en vervolgens overgebracht naar een interneringskamp in Nijmegen. Ze zitten er opgesloten met recent gearresteerde NSB'ers. Als deze overlevenden uiteindelijk vrij komen, verbetert hun situatie nauwelijks. Hun eigendommen blijken geroofd en er wonen andere mensen in hun huizen. Van de 107.000 Nederlandse Joden die naar de vernietigingskampen zijn gezonden, komen er slechts 5200 terug. Er is geen opvang voor hen geregeld, omdat hulpverlening een zaak van de Joden zelf zou zijn.

Weinig begrip voor Joden

De gemeente Amsterdam stuurt de overlevenden van de kampen bij hun terugkeer alsnog een rekening voor gas en elektra en een aanslag voor de erfpacht. Nogal eens komt het voor dat christelijke families bij hen ondergedoken Joodse kinderen niet willen afstaan als hun Joodse familie hen komen ophalen. De Commissie voor Oorlogspleegekinderen speelt hier een dubieuze rol. Geroofde kunstwerken die uit Duitsland terugkomen, worden niet geretourneerd aan de Joodse eigenaar, maar worden door de overheid verkocht. Voor dit wangedrag zijn nooit excuses aangeboden. Pas in 2021 onderzoekt een aantal gemeenten het eigen handelen bij het afpakken van eigendommen van Joodse inwoners tijdens de Duitse bezetting.

Collaborerende Nederlanders

Met de bezetter collaborerende Nederlanders worden na de oorlog opgepakt en geïnterneerd in kampen. Een van hen is Willem Mengelberg, de wereldberoemde dirigent van het Concertgebouworkest. Pas in 2021 blijkt dat Mengelberg van de zestien Joodse musici in het Concertgebouworkest er dertien heeft gered.

1946

Moordpartijen in Polen

Of zes miljoen in de oorlog vermoorde Joden nog niet genoeg zijn, worden in het sterk antisemitische Polen in 1946 in het plaatsje Kielce 1200 overlevenden van de vernietigingskampen door de inwoners om het leven gebracht. Er gaat het valse gerucht dat Joden een christelijk kind hebben vermoord.

De gebeurtenis herinnert aan de bloedige pogrom in 1939 in de destijds Poolse stad Lemberg (tegenwoordig de stad Lviv in Oekraïne). Binnen twee weken zijn daar toen

tienduizend Joden door Polen - en dus niet door Duitsers - op beestachtige wijze vermoord.

Britse inval Palestina

Op Zwarte Zaterdag, 22 juni 1946, vallen Britse soldaten in Palestina de kibboetsiem binnen op zoek naar leden van de Joodse ondergrondse. Ze nemen 3000 Joden gevangen om het verzet tegen de Engelsen te breken en de illegale immigratie tegen te gaan. Palestina verandert in een politiestaat.

1947

Exodus

De Engelsen sturen het schip Exodus met 4500 vluchtelingen aan boord, waaronder een aantal zwangere vrouwen, terug naar nota bene Duitsland. Aan boord treden soldaten met knuppels, pistolen en handgranaten op tegen de wanhopige overlevenden van de Holocaust. De wereld laat het toe.

Interneringskampen

Naar schatting zo'n 400.000 Joden, die aan de gaskamers zijn ontsnapt, vertrekken na 1945 naar Palestina, veelal met hulp van de ondergrondse Haganah. Om een grote toeloop van Joden naar Palestina te voorkomen bouwen de Engelsen interneringskampen. Hier worden Joodse vluchtelingen uit Europa opgevangen en achter prikkeldraad gezet. Alleen al op Cyprus zitten in 1947 meer dan 40.000 Joden gevangen.

Einde Brits mandaat

Door de toevloed van immigranten, de aanslagen van de Joodse ondergrondse en de conflicten met de Arabieren in Palestina besluit Engeland in 1947 zijn mandaat terug te geven aan de Verenigde Naties.

Voor veel landen is het inmiddels duidelijk geworden dat de Joden recht hebben op een eigen staat. Bovendien hebben veel Europese landen er behoefte aan verlost te worden van het zogenaamde Joodse probleem, in feite een christelijk probleem.

Koude oorlog

Europa ligt in puin, van Duitsland is niets meer over. Twaalf miljoen Duitsers worden verjaagd uit Oost-Europa. Zo'n 300.000 wezen zwerven door Europa. De Amerikanen zijn als de dood voor het communistische gevaar en steken miljarden dollars aan Marshallhulp in de wederopbouw van Europa. De Russen gaan in 1948 over tot een volledige blokkade van Berlijn.

De opbouw van West Europa verloopt na de Amerikaanse geldinjectie voorspoedig. Onder de bevolking ontstaat weer vertrouwen in de toekomst, met onder andere een geboortegolf tot gevolg. De NATO en het Warschaupact worden opgericht en bewaken het IJzeren Gordijn. Het zal West- en Oost Europa meer dan veertig jaar van elkaar scheiden.

1948

Uitroepen staat Israël

Op 14 mei 1948 wordt de staat Israël uitgeroepen door David Ben-Gurion en begint een nieuwe periode in de geschiedenis van het Joodse volk. Voortaan hebben Joden vanuit de hele wereld de zekerheid te kunnen emigreren naar hun eigen land Israël.

Lees verder over de geschiedenis van Israël in hoofdstuk 'De staat Israël' in *Israël 75 jaar* | [Bekijk het maar](#).